

Új stratégia

Képzésünk az ezredforduló küszöbén

A különböző felmérések és kutatási eredmények meggyőzően bizonyították, hogy a kiválóan működő szervezetek sikereinek titkát elsősorban a tudatosan és gondosan kidolgozott, eredményorientált stratégiában, valamint a megvalósításon őrkdő, jövőorientált szellemű irányításban kell keresni. Ez az általánosságban megfogalmazott meghatározás az államigazgatás sajátos szervezeteire is valósnak bizonyult, ide sorolva a büntetés-végrehajtás szervezetét is.

Az 1990-es évtized magyar büntörténelmének kulcsmotívuma és ezáltal a szakmai fejlődés irányát jelentősen átformáló pillanata volt az európai polgári demokráciákban őshonos *normarendszerek adaptálása* a hazai viszonyokra. A közép- és kelet-európai struktúrák által évtizedeken keresztül preferált intézményrendszerek átalakítása során – az EU-ajánlások által közvetített effektusok révén – a szakmai útkeresés szokatlan és eddig soha nem tapasztalt dilemmák és nyomások kereszttüzébe került. A külső és belső hatásoknak köszönhetően gyökeresen átalakítani, átformálni akaró reformfolyamatok indultak el az egyes szakmai területeken, így az információk technológia, valamint a tudásgyarapodás területein.

Az új viszonyokat eredményező átalakulás hatására fel- és leértékelődtek korábbi ismereteink, készségeink, és sürgető igény jelent meg az új ismeretek bővítésére. Gondoljunk csak a gazdasági, jogi tevékenységre, a számvitel, számítástechnika, biztonságtechnika, valamint az emberi erőforrás területén megjelent számunkra, esetenként

meglepő, ismeretlen új információ- és fogalomrendszerekre, valamint az ezek hatásaként élénk táruoló tudásmennyiségre.

A szakmai értelmiség körében magasabbban kvalifikált „specialisták” jelentek meg a büntetés-végrehajtás szinte minden területén, megváltoztatva, átalakítva ezáltal korábbi szervezeti kultúránkat.

Mindezek alapvető változásokat eredményeztek az élet minőségében, a személyes szférában és a munka terén új értékrendek jelentek meg, például a vagyon gyarapítására való törekvés igénye, az értelmes munka és az értelmes élet által támasztott követelményeknek történő megfelelés, illetőleg a biztos egzisztenciához való ragaszkodás.

A társadalom értékrendjének átalakulása nem hagyott kétséget afelől, hogy a nyugat-európai demokráciákban őshonos büntetés-végrehajtási alapelveknek szabad utat szükséges biztosítani, átvételéhez és a magyar viszonyokra való alkalmazásához meg kell teremteni a feltételeket.

Az elméletek, koncepciók, szakismertek összessége, valamint az évtizedek során

felgyülemlett tudásanyag egyre kevésbé belátható őserdőként jelent meg. Mára már senki sem mondhatja el magáról, hogy ebben a rengetegben biztonsággal képes eligazodni.

Viszonylag legnagyobb áttekintésünk az ismeretek egészéről akkor van, amikor befejezzük a különböző iskoláinkat. A későbbiek során örülünk, ha lépést tudunk tartani saját szakterületünk fejlődésével. Az egyéb ismeretekkel pedig úgy állunk, hogy a napról napra reánk zúduló új információk áradatában régebben szerzett ismereteink lassanként elmosódnak.

A büntetés-végrehajtási szervezetben zajló reformfolyamatok sikere szükségyszerűen megkívánta a humán erőforrás-gazdálkodás átfogó átalakítását, s annak általános elismerését, hogy e munkában kitüntetett szempont a rendelkezésünkre álló „szürkeállomány” legmegfelelőbb felhasználásának kutatása, szakemberképzésünk, utánpótlásunk jelenének és jövőjének számbavétele és korszerűsítése.

Jövés-menés

Ma már jól ismert tény, hogy az elmúlt évtizedekben a büntetés-végrehajtás személyzetét a kontraszelekció és az ezzel egy időben jelenlévő fluktuáció tizedelte. Az 1980-as évek végétől a munkaerő-szerkezet tovább romlott. Korosztályok fordítottak hátat a szervezetnek. A szakmában ténylegesen eltöltött idő rohamosan zsugorodott. Szinte teljesen eltűnt a végrehajtásban egykor derékhatat képező 15–25 éves gyakorlattal rendelkezők tömege. A társadalmi megítélés, a „smasszerizálás”, a munka alacsony társadalmi presztízse, a szakma pályavonzásának csekély volta mind azt erősítette, hogy a szervezetet el kell hagyni, illetve nem szabad ide jönni. Még annak sem sikerült azonosulnia a

büntetés-végrehajtási tevékenységgel, aki jogi, igazgatási, illetve pedagógiai vagy katonai területen szerezte meg végzettségét. Az ott-honról hozott, a büntetés-végrehajtást opponáló és alulértékelő attitűdöket az általunk kialakított képzési, továbbképzési rendszerek a rövid képzési idő alatt csak részben tudták, tudják átalakítani, megváltoztatni. A kialakult helyzetet továbbnehezítette, hogy a hivatalos börtönfilozófia alapvető változások ment keresztül, maga mögött hagyva a mára már megkopott értékrendeket. A gazdasági és politikai struktúrák összeomlásával egy sor, a korábbi rendszertől függő képzettség, szakismeret elvesztette primátusát. Az átalakulási folyamat hatásmechanizmusa során – jellemzően a menedzsmentre és az értelmiségi körökre – munkatársaink csupán kisebb hányada volt képes teljesíteni mindazon elvárásokat, amelyek megfeleltek a nemzetközi normatíváknak és a hazai követelményszinteknek. A munka anyagi, erkölcsi elismertsége, de az általunk kínált lehetőségek sem álltak arányban elvárásainkkal, és nem tükröztek a folyamatosan növekvő társadalmi igényeket. Így azok a jelentkezők, akik ezt a pályát kívánták élethivatásul választani, iskolai végzettségüket tekintve az alacsonyan kvalifikált, labilis egzisztenciával rendelkező szabad munkaerőből tevődtek össze.

A szervezetünkénél tapasztalható 12–15 százalékos fluktuáció, a magasan képzett, kellő tapasztalatokkal rendelkező szakemberek hiánya jól mutatta, hogy a büntetés-végrehajtási munkát mind kevesebben tekintették életcéljuknak. A szakember-utánpótlás gyakorlatának változása, a kiképzés, felkészítés, továbbképzés reformja a mindennapok humán erőforrás-gazdálkodásának egyre sürgetőbb feladatává vált. Új stratégiára és alapvető változtatásokra volt szükség.

Koncepciónk alapját annak a tételnek az elfogadása jelentette, amely szerint a büntetés-végrehajtási munka éppen úgy szakértelmet kíván, mint minden más komplikált tevékenység.

A büntetés-végrehajtási munka több, mint szakma: hivatás, sőt túlzás nélkül mondható, hogy élethivatás, stílus, az egész életet meghatározó munka. Így munkatársaink kiválasztása és felkészítése, a mindennapok során történő továbbképzése stratégiai fontosságú tevékenység.

A társadalmi és a tanulmányi szelekció közötti összefüggés, az iskolarendszer jelenlegi struktúrája, a középiskolák különböző képzési célja stb. erősen befolyásolja munkaerő-gazdálkodásunk merítési bázisát, amely sok szempontból illuzórikussá teszi a kívánatos kiválasztási mechanizmust, a képességek, motivációk alapján történő válogatás következetes érvényesülését.

Évről évre joggal merült fel a kérdés, vajon a felvettek és az azonnal pályát módosítottak, valamint az elutasítottak között milyen arányban szerepeltek megfelelő képes-

ségekkel és erős hivatástudattal rendelkezők. Sajnálatos tény, hogy már nem rendelkezünk olyan felvételi eljárással, amely a jelelt általános alapismereti színvonalának megállapításán jóval túlmenő információt képes adni, ami lehetővé tenné a pályakövetelmények alapján kialakított későbbi beválás eddiginél nagyobb biztonságú előrejelzését. Egy ilyen felvételi eljárás kidolgozása a közeljövő egyik kiemelt feladata lenne. Ennek ellenére az ezredforduló kulcsfigurája az a vezető, oktató, tanár, aki képes megfelelően megfogalmazni és közvetíteni a mindennapok büntetés-végrehajtásának szervezetkultúráját.

A személyzet képzésének napirenden lévő átalakítása, korszerűsítése egyben kitűnő alkalmat ad arra, hogy visszatekintsünk arra a fejlődési folyamatra, amelyen képzési, továbbképzési rendszerünk átment. *Büntetés-végrehajtás és szakszerűség* az utóbbi évtizedek egyre inkább együvé tartozó fogalmi. A két kategória tipikusnak tartott összekapcsolódása persze helyzetenként és időszakonként korántsem egyforma ütem-

ben és még kevésbé azonos tartalommal történt. A magyar börtönügy történetét e két fogalmi rendszer összefonódása, illetve elkülönülése jellemezte.

A II. világháborút követő időszakban a büntetés-végrehajtás személyi állományának szakmai felkészítése a társadalmi mozgásokat és a büntetés-végrehajtással szemben támasztott elvárások változásait követte. Képzési rendszerünket alapvetően meghatározta az a körülmény, hogy 1952 és 1963 között a „börtönügyek” intézése a Belügyminisztérium szervezetének irányítása alá tartozott. A képzés, kiképzés bázisát a minisztérium által működtetett iskolák jelentették, amelyekben fokozatosan kialakult a civil és egyenruházott személyzet szakmai képzésének büntetés-végrehajtási intézményrendszere.

Irányító szakemberek képzésére – amely 6 hónapos időtartamú volt – először 1948-ban került sor tiszti tanfolyam indításával. A tanterv az általános szakmai ismereteken túl az állami közép fokú iskolákban tanított tudásanyagra épült, így a tantervben matematikai, helyesírási, földrajzi, történelmi, politikai, őrszolgálati, jogi, anyagi-pénzügyi és büntetés-nyilvántartási ismeretek oktatása, valamint alaki és sportfoglalkozás szerepelt. A tananyag a hivatalos levelezés és a szerződés kötés gyakorlatával egészült ki. A legmagasabb óraszám a politikai oktatásra volt biztosítva. 1950-ben az oktatás időtartamát nyolc hónapra emelték. Az első, kifejezetten a szakmát oktató Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola 1952-ben létesült, amelynek keretében egyéves tisztképző tanfolyamokon történt a tisztek képzése. E folyamat az 1956-os forradalmi események miatt félbeszakadt.

A fogvatartottakkal való foglalkozás

humanizációja érdekében, amelyet nevelés kifejezéssel határoztak meg, 1958-ban 2-3 fős rabnevelési csoportok alakultak az intézetekben. A személyzet erre a célra történő speciális felkészítése érdekében rabnevelői tanfolyamok indultak. A hat hónapos nappali képzés anyagát az akkori ideológiát képviselő *marxizmus-leninizmus*, valamint a pedagógia alapjait magában foglaló úgynevezett *nevelési ismeretek* és a *büntetés-végrehajtási szabályzat* alkotta.

A magasabban kvalifikált börtönszemélyzet szakember-utánpótlásának (tisztek) kialakítása érdekében meghatározó jelentőségű változást hozott 1959-ben a Belügyminisztérium Rendőrtiszti Akadémia és ennek keretén belül a büntetés-végrehajtási szak létrehozása.

A kétéves nappali, illetve hároméves levelező tagozat oktatási anyaga szemléletesen tükrözte a korszak politikai arculatát, valamint a büntetés-végrehajtásról alkotott véleményét. A tananyag egyrészt ideológiai, jogi, karhatalmi, harcászati, testnevelési, gépjármű-vezetési ismeretekből, valamint a közismereti tárgyakból állt, amelyeket az akadémia tanszékeinek tanárai oktattak, másrészt a büntetés-végrehajtási szakismereti tárgyakból (szolgálati, őrszolgálati, fegyelmi, büntetés-végrehajtási szabályzatok, rabnevelés, ügykezelés) állt, ezeket a büntetés-végrehajtás állományába tartozó tanárok adták elő. A Belügyminisztérium Rendőrtiszti Akadémia büntetés-végrehajtási tagozatán folyó tisztképzés kielégítette az akkori igényeket, hiányzott azonban a tematikából a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához elengedhetetlenül szükséges vezetési ismereteknek, valamint a kriminálpedagógiai és kriminálpszichológiai ismereteknek a megfelelő mélységű oktatása.

Mérföldkő

A büntetés-végrehajtás szakértelmiségének kialakításában meghatározó jelentőséggel bírt és mérföldkövet jelentett az 1971-ben alapított Rendőrtiszti Főiskola. A büntetés-végrehajtási szakma elismerését jelentette, hogy az 1972/73-as tanévben büntetés-végrehajtási szak indult nappali tagozaton, majd 1973-tól önálló büntetés-végrehajtási tanszék alakult. A képzés időtartama nappali tagozaton 3 év volt, 1976-tól négyéves képzési időtartammal megkezdődött a levelező oktatás is. A hatvanas évektől a büntetés-végrehajtás gyakorlatában mindjobban előtérbe került a fogvatartottak nevelésével kapcsolatos tevékenység, amely szükségessé tette a személyi állomány szakirányú képzésének beindítását, megszervezését. A rabnevelő tanfolyamok késői folytatásaként e törekvés jegyében 1972-ben a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán speciális beiskolázásos rendszerben – elsősorban tiszthelyettesek részére – nevelőtisztképzés indult 4 éves levelező formában, amely államilag elismert tanári diplomát adott az itt végzett hallgatóknak. Az önálló büntetés-végrehajtási tagozat létrehozásával kialakult a felsőfokú diplomás nevelőtisztképzés feltételrendszere, szélesítve ezáltal a büntetés-végrehajtás szakértelmiségét. Az elméleti képzést kiegészítette a gyakorlati képzés speciális rendszere: a hallgatók a Szegedi Fegyház és Börtönben nevelési gyakorlatokon vettek részt. Ez a forma a hetvenes évek második felétől a kilencvenes évek elejéig alapvetően képes volt biztosítani a nevelői állomány színvonalas utánpótlását. A főiskoláról 1992-ben bocsátották ki az utolsó büntetés-végrehajtási tagozatos évfolyamot.

A büntetés-végrehajtás szervezetében és

irányításában bekövetkezett változások, valamint a tevékenységi körök bővülése következtében egyre több, már korábban a polgári életben diplomát szerzett szakember került a testülethez. A polgári életből felvettek és kinevezettek megbízatása 1 év próba-időre szólt, amelynek lejártáig az alapvető büntetés-végrehajtási ismeretekből kellett vizsgát tenni. A felkészülést segítette a 10 napos tanfolyam és az ezt követő öt nap, amelyet egyéni tanulásra biztosítottak.

A személyzet felkészítésével, képzésével, kiképzésével kapcsolatos feladatok döntő többsége az alap- és középfokú állami végzettséggel rendelkezőket érinti. Az alapfokú képzés 1949-ig az egyes intézeteknél történt, központi kiképző iskola nem működött. Az első képzési központ 1949-ben a Gyűjtőfogház területén létesült, *Őri Újonc Iskola* néven, ahol a képzés hat hétig tartott. Az első iskolarendszerben működő kiképzőközpont 1951-ben létesült, egy kastély-épületben. Itt kezdte el működését 1952-ben – a már korábban ismertetett egyéves tiszti tanfolyam mellett – az intézetekben foglalkoztatott örök alapfokú képzése, amely négy hónapot vett igénybe.

Ezen képzések során politikai, rabnevelési, jogi ismereteket, bv. szabályzatot, fegyelmi szabályzatot oktattak, továbbá önvédelmi és alaki kiképzésben részesítették a hallgatókat. Ez az iskola 1960-ban zárta be kapuit.

Az őri állomány alapképzése az 1960-as évektől 1975-ig a kistarcsai alapfokú rendőriskolán öt hónapos, bentlakásos formában valósult meg.

A fogvatartotti létszám dinamikus emelkedése, amely a személyzet számának növekedésével járt együtt, a kiképzés ütemének lelassulását eredményezte, és ennek következményeként nőtt a kiképzetlen ál-

lomány létszáma. A gondokat 1965-től a nagyobb intézeteknél szervezett, alapfokú öri levelező tanfolyamok bevezetésével kívánták enyhíteni, de ezen oktatási formák sem tudták a képzett munkaerő utánpótlást biztosítani.

Többirányú kísérletezés folyt és inkább csak próbálkozásnak tekinthető az 1975/76-os tanulmányi évben a Tököli Büntetés-végrehajtási Intézetben szervezett négy-, hat- és nyolchetes tanfolyam, amely az új felszerelők kiképzését lett volna hivatott megvalósítani.

A személyzet képzésének történetében gyökeres változást eredményezett a *Büntetés-végrehajtási Alapfokú Iskola* váci székhellyel 1976-ban. A cél az volt, hogy az alap- és középfokú állami iskolai végzettséggel rendelkező személyzet valamennyi újonnan kinevezett tagja a kor követelményeinek megfelelő színvonalú képzésben részesüljön. Az alapfokú szakmai ismeretek elsajátítását biztosító iskola kiképzési és képzési rendszere 1984-re alakult ki, vált teljes körűvé.

Két egymásra épülő szinten történt a felkészítés. Az első szint a 15 nap időtartamú kiképzés, amelynek során a személyzet szolgálatba állításához elengedhetetlenül szükséges volt az elméleti ismeretek elsajátítása, gyakorlása, valamint az előírt lögyakorlat végrehajtása. Az első szint abszolválása nélkül a személyzet tagja csak korlátozottan, felügyelettel mozoghatott az intézet területén. A kiképzést az iskolarendszerben folyó bentlakásos tanfolyam követte, amely öt hónapos elméleti és három hónapos gyakorlati képzésből tevődött össze. Ezzel a képzési formával párhuzamosan a kiképzetlen munkaerő növekedési ütemének enyhítése céljából öt hónapos levelező képzés is működött.

A nyolcvanas években ismét kedvezőtlen fordulatot vett a munkaerőmozgás,

amelynek következtében a váci központi alapfokú iskola már nem volt képes rendeltetésének megfelelő mértékben biztosítani az intézetek munkaerő-utánpótlásának képzési igényeit. Ennek enyhítésére összesen hat országos letöltőintézetben alakítottak ki központot. Az oktatási programot, tematikát a korábban már említett levelező képzésnél jól bevált gyakorlat képezte, amelynek szakmai irányítását a központi iskola felügyelte.

A büntetés-végrehajtási testület középfokú szakmai képzése 1960-ban kezdődött a Belügyminisztérium Tiszthelyettesképző Iskoláján. Ez a képzési forma elsősorban gazdasági területekre képzett szakembereket a Belügyminisztérium elvárásainak megfelelően, kizárólag nappali tagozaton, a képzés időtartama tíz hónap volt. Az 1970-es évek elején erőfeszítések történtek a középfokú szakmai felkészültséget igénylő munkakörök színvonalának javítására és ezzel együtt a képzési program kiszélesítésére, fejlesztésére. Ennek eredményeként az iskolán folyó büntetés-végrehajtási oktatás több szakterület bevonásával gazdagodott. A gazdasági (anyagi szakos) képzés kiegészült az őrszolgálati és igazgatási szolgálatos tiszthelyettesek képzésével. A fejlődés következő állomása a büntetés-végrehajtási szakcsoport létrehozása volt 1982-ben. Ettől kezdve folyamatosan átdolgozták az iskola oktatási dokumentumait. A kialakult oktatási struktúrában őrszolgálati és termelésirányítói szak létesült. Ennek megfelelően a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékeivel és a Büntetés-végrehajtási Alapfokú Iskolával összehangoltan megalkották az egységes képzéshez elengedhetetlenül szükséges írásos tananyagokat.

A 90-es évek első felére a büntetés-végrehajtási szakoktatási rendszerének, elvi és gyakorlati, személyi és tárgyi feltételrend-

szerének átalakítása generális változtatásokat igényelt. Mint ahogyan arra a bevezetőben már utaltunk, főleg a személyzet alap- és középfokú képzésének területén fogalmazódott meg, hogy képzési rendszerünk a társadalmi mozgások következtében megváltozott feltételrendszernek jobban megfelelő ismeretanyagot biztosítson.

Az átalakítási munkát segítő, létrehozta egy tanácsadó, döntés-előkészítő testületet, amely az oktatási területek vezetőiből és gyakorló szakemberekből (parancsnokokból) állt. A testület 18 állandó taggal alakult meg, elnöke az országos parancsnokhelyettes lett. Az elmúlt évek során számos országos parancsnoki és miniszteri döntés előkészítésében vettek részt, illetve véleményezték az oktatási szervezetek átalakításával, valamint a tantárgy-korszerűsítéssel kapcsolatos javaslatokat. A 18 tagú testület tevékenységét gyakran hátráltatta, hogy komoly szervezőmunkát igényelt a tagok elfoglaltságának összehangolása. A hatékonyságnövelés érdekében az állandó tagok száma öt főre csökkent (elnök változatlanul az országos parancsnokhelyettes, tagjai: az országos parancsnokság humánpolitikai főosztályának vezetője, aki ellátja a képzési tevékenység felügyeletét, a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének vezetője, az oktatási központ igazgatója és a titkári feladatokat ellátó oktatásszervezési főmunkatárs). A munkát segítik az egyes feladatok elvégzésére esetenként felkért büntetés-végrehajtási szakemberek.

Minden modern börtönrendszerben fontosnak tekintik az európai börtön szabályok betartását mint az állam demokratikus működésének egyik fokmérőjét. E szabályok pedig kiemelt kérdésként kezelik a büntetés-végrehajtási személyzet képzésével kapcsolatos követelményeket.

Új rendszer

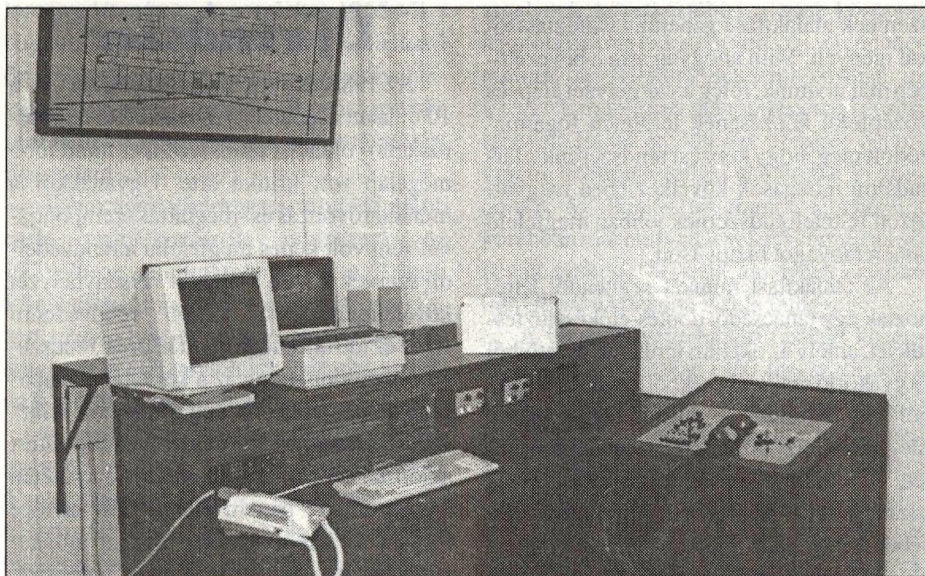
Az 1980-as évek elején kialakított – és a 10 év alatt csupán egyes elemeiben korszerűsített – oktatási rendszerünket mind több megalapozott kritika érte. Ugyanakkor a munkaerővonzás és -megtartás szempontjából sem volt képes megfelelni a rendvédelmi szervek között kialakult versenyhelyzet követelményeinek. (Több rendvédelmi szerv ez időtájt alakította át képzési rendszerét oly módon, hogy az a korábbinál alaposabb általános és erre épülő speciális felkészítést biztosítson, másrészt olyan képesítést adjon, amely nemcsak az adott szakterületen hasznosítható, hanem állami elismertsége folytán szélesebb körben biztosít munkavállalási lehetőséget.) Mindez indokolta, hogy kidolgozzuk szakképzési rendszerünk hosszabb távra iránymutató átalakítását. Az új rendszer megvalósítását a tárgy feltételek javulása is elősegítette, ennek képezte részét, hogy 1996-ban megalapítottuk a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központját. A tervezett korszerűsítés nagy része napjainkra megvalósult.

Jelenlegi rendszerünk öt szinten folyik, a kialakított egyes standardok szervesen egymásra épülnek.

Az első képzési szint az alapozó képzés, amelynek kialakítása során, egyes elemeit tekintve figyelembe vettük a nemzetközi gyakorlatban alkalmazott módszereket, tapasztalatokat, amelyek a magyar viszonyokra is jól alkalmazhatók.

A büntetés-végrehajtási állományba újonnan kinevezettek felkészítése korábban a munkahelyeken történt: tíz nap időtartamú elméleti felkészítést követően vonultak be a központi iskolába, ahol ötnapos lőkiképzésen és azt követő vizsgán vettek részt.

Az évek során összegyűlt tapasztalatok

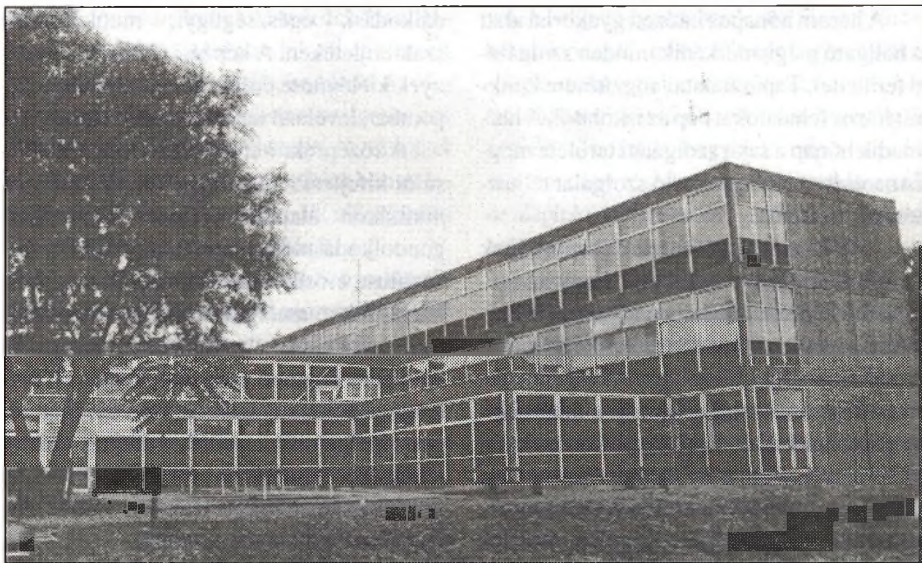
azonban azt mutatták, hogy az intézetekben történő felkészítés a központilag biztosított egységes tananyag és vizsgakövetelmények ellenére jelentős színvonalbeli különbségeket eredményezett az elsajátított ismeretek szintjében. Az intézetek vezetői a munkaerőhiány minél gyorsabb pótlása érdekében a hallgatót a sikertelen vizsgát követően a következő képzési csoporttal ismét vizsgára bocsátották. Csak kivételesen fordult elő olyan eset, hogy a próbaidejét töltő és sikertelen vizsgát tett munkatársat alkalmatlanság miatt azonnal elbocsássák. A tapasztalatok azt bizonyították, hogy a felkészítés rendszerének hatékonysága és szakmai színvonalának eredményessége érdekében alapvető változtatások bevezetésére van szükség.

Az új rendszer lényege a felkészítés metodikája szempontjából úgy foglalható össze, hogy a büntetés-végrehajtási szakmát hivatásszerűen választó alap-, közép- és felsőfokú végzettségű új munkatársaink az alapvető ismeretanyagot a Büntetés-végre-

hajtási Szervezet Oktatási Központjában szerzik meg.

Az oktatási központban 1996 szeptemberében indult meg a képzési tevékenység. Falai között korábban egy 16 tantermes általános iskola működött, ezért csak jelentős felújítás és átalakítás után kerülhetett sor az átadásra. Ettől az időponttól kezdődően önálló intézményként működik. A tantermek részbeni összenyitásával alakították ki a nagy előadótermeket, illetve a szakmai kabineteket. Az egyik kabinet a biztonsági, amelyben az intézetekben működő biztonsági rendszereket élethűen modelláljuk. A másik az informatikai kabinet, ahol számítógépes hálózat segíti a felhasználói ismeretek begyakorlását. Külön említést érdemel a rendvédelmi közelharc elsajátítására és gyakorlására kialakított kabinet.

Bár nem az intézmény része, de együttműködési megállapodás alapján az itt dolgozók és a hallgatók térítésmentesen igénybe vehetik a szomszédos fedett uszodát és szolgáltatásait. A bentlakásos képzés részt-

vevőinek elhelyezésére 150 férőhelyes kolégium áll rendelkezésre.

A személyi állomány 23 főből áll. Közülük 13-an vesznek részt az oktatásban, 10 fő az oktatási központ működtetését és gazdasági, adminisztrációs tevékenységét látja el. Rendszeresen vagy esetenként külső oktatók is részt vesznek az oktatási tevékenységben. Ők egyrészt csökkentik az oktatói igénybevételt, de ennél fontosabb, hogy új szint, új szemléletet és speciális szakértelmet hoznak az oktatásba.

A nappali és levelező tagozatok hallgatóinak összlétszáma 170 és 200 között változik. Az intézmény eddigi legnagyobb létszáma 275 fő volt, amikor a képzési tevékenység mellett több továbbképzés is folyt az épületben.

Az intézmény évente több alkalommal ad otthont nemzetközi konferenciáknak, szakmai tanácskozásoknak.

A bevezető képzés alap-, közép és felsőfokú tanfolyam keretében valósul meg. Az oktatási központban folytatott tanulmányok

ideje alatt lehetőség nyílik a hallgatók megfigyelésére, így még a záróvizsgák előtt ki lehet szűrni az alkalmatlanokat.

Az *alapképzésben* részt vevők tanulmányi időtartama nappali tagozaton nyolc hónap, levelező képzésben öt hónap. A koncepció nappali tagozaton, módszerét tekintve az elméleti és gyakorlati képzési szakaszok váltakozására épül oly módon, hogy az ismeretelsajátítás folyamata egységes egészt képez. Célja az általános büntetés-végrehajtási alapismeretek elsajátítása, amely a képesítési követelményeinkben meghatározott alacsonyabb beosztási szintek betöltésére jogosít. Ebben a képzési formában azok az alap- és középfokú állami iskolával rendelkező munkatársak vesznek részt, akik munkájuk során közvetlen kapcsolatban állnak a fogvatartottakkal, és hosszabb távon pályafutásuk tervezése során megelégednek ezzel a szintű karrierrel, valamint azok, akik a szakmai előmenetelüket illetően még nem rendelkeznek kiforrott, kialakult elképzelésekkel.

A három hónapos intézeti gyakorlat alatt a hallgató megismerkedik minden szolgáltatási területtel. Tapasztalatai rögzítésére konkrét írásos feladatokat kap az iskolától. A harmadik hónap a saját szolgáltatási területe megismerésére, majd gyakorló szolgálat teljesítésére fordítódik.

Az e képzésben érintettek csoportjának magas fluktuációja indokolja, hogy az igények kielégítése érdekében továbbra is működtetni kell a körzeti képzési központokban szervezett levelező tagozatokat. Az oktatási központ évente több alkalommal biztosít konzultációs lehetőséget a körzetekben oktató kollégák részére. A szervezéshez, az oktatómunkához és a vizsgáztatáshoz közvetlen segítséget nyújtanak a tananyag folyamatos karbantartásával, módszertani felkészítéssel, a vizsgákon való részvétellel.

Bár az összességében nyolc hónap időtartamú nappali tagozatos alapfokú képzést az intézeti szakemberek hatékonyak és jó színvonalúnak tartják, az egyes osztályokba a létszámot csak hosszas győzködéssel tudjuk biztosítani. Ennek oka az, hogy sokkal kényelmesebb megoldás úgy az intézet, mint a dolgozó számára a havonta egyhetes összevonással járó levelező tagozat, ahol – szükség esetén – még az oktatásból is el lehet vonni a hallgatót.

Képzésünk *második szintje* a középfokú szakképzés. Ebben a bentlakásos oktatási formában azok a munkatársak vesznek részt, akik rendelkeznek alapfokú iskolai végzettséggel és munkakörük megkívánja a magasabban kvalifikált munka végzését. A tanulmányi idő egy oktatási év, amelynek során egységes általános és az adott szakterületnek megfelelő speciális elméleti és gyakorlati büntetés-végrehajtási ismeretek oktatása folyik, az intézetek részéről felmerült képzési igények szerinti (biztonsági, gaz-

dálkodási, egészségügyi, munkáltatási) szakterületeken. A képzési forma iránti igények kielégítése érdekében az oktatási központban levelező tagozat is működik.

A középfokú képzés célja, hogy kialakítsa és kifejlessze a hallgatókban az európai normákon alapuló büntetés-végrehajtási gondolkodásmódot, munkamódszert, munkastílust, erősítse azokat a tulajdonságokat, készségeket, amelyek a büntetés-végrehajtási munkához alapvetően szükségesek, nyújtson elegendő mélységű általános büntetés-végrehajtási szakmai műveltséget, tegye a hallgatókat képessé a szakmai ismeretek önálló, folyamatos bővítésére. Neveljen fokozott szakmai, erkölcsi, jogi felelősségérzetre, szakmai igényességre.

A középfokú képzés iránt a korábbiakhoz képest is jelentősen megnőtt az érdeklődés. Ez részben az egyéni motiváló tényezőkre (előmeneteli lehetőség, magasabb illetménykategóriába sorolás), részben arra vezethető vissza, hogy az intézetek is elismerik ezt a képzési formát, és gyakran már előre képezetik dolgozóikat a középfokú képzéshez kötött beosztásokra.

A szakképzés *harmadik szintje* a felsőfokú végzettséghez kötött beosztást elnyerőni kívánók számára a felsőfokú képzés.

Ez iskolarendszerben a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékén történik. A korábbiakhoz képest jelentős eltérés, hogy nőtt a gyakorlati képzés aránya az összes óraszámhoz viszonyítva. Korábban a középiskola elvégzése után a civil életből is volt lehetőség felvételizni. A civil hallgatókra tekintettel olyan alapismereteket is kellett oktatnunk, amelyek a hivatásos állományú társaiknak már triviálisak voltak. A másik problémát az okozta, hogy az ő vonatkozásukban jellemző volt a szakmához való viszony kialakulatlan, motiválatlan volta. A

motivációs bázis kialakítása érdekében, valamint a fegyelmzési gondok miatt kiemelt figyelmet és foglalkozást igényeltek. Az ideai pályázatra már csak a büntetés-végrehajtás állományából jelentkezhetek. A felvétel egyik kritériuma volt az alapfokú büntetés-végrehajtási vizsga megléte. Ez elősegítette a tantárgyszerkezet módosítását.

A képzési formában tanulók összlétszáma évről évre 100 fő körül mozog, ez 50-50 százalékban oszlik meg a nappali és a levelező tagozat között.

A 90-es évek első felében a tantárgyszerkezetben bekövetkező változásokat csak megkésve követte a szükséges tananyagok elkészítése. E munka az oktatói állomány tagjaira és a gyakorló büntetés-végrehajtási szakemberekre hárult, tekintettel a tantárgyak speciális voltára.

Mára nagyrészt a hallgatók rendelkezésére állnak azok a korszerű jegyzetek, amelyek szükségesek a felkészülésükhöz. Ezeket folyamatosan karbantartjuk annak érdekében, hogy kövessék a jogszabályi változásokat.

Képzési rendszerünk sajátos formája a tanfolyami keretek között működő, alapismereteket közvetítő oktatási forma, amelyet azoknak a munkatársaknak kell kötelezően elvégezniük, akik a büntetés-végrehajtáshoz a polgári életben szerzett szakdiplomával érkeztek (mérnökök, jogászok, informatikusok, pszichológusok, orvosok stb.). Felkészülésük döntően a munka mellett folytatott egyéni tanulásra épül.

Az egyéni tanulást segíti elő, hogy a legalapvetőbb ismeretanyagok elsajátítása közös felkészítés keretében történik. Erre 15 nap áll rendelkezésre, majd a hallgatók kézhez kapják az egyéni tanulást segítő írásos ismertetőket. Ezt követően a felkészülést a Rendőrtisztví Főiskola büntetés-végrehajtási tanszékének tanárai segítik konzultációs lehetőség biztosításá-

val. A hallgató egyéni bejelentkezés alapján tehet szakvizsgát – felkészültsége függvényében – legkorábban a kinevezéstől számított 6. hónap elteltével, legkésőbb a 11. hónap végéig. E képzés sajátossága, hogy a 15 napos képzési szakasz nagy részében az újonnan felszerelő, de alapfokú képzésbe fél éven belül be nem iskolázott munkatársakkal együtt történik.

A *negyedik képzési szintet* a vezetőutánpótlás kiválasztása, képzése alkotja. A vezetőutánpótlás rendszerét a kilencvenes éveket megelőző időszakban a központi irányítás által kialakított és meghatározott utánpótlási terv jellemezte. A kiválasztás elsősorban a közvetlen irányító vezető véleménye, szimpátiája alapján történt. A vezetői tevékenységre a felkészítés a büntetés-végrehajtási vezetőképző tanfolyamokon történt levelező formában, a képzési idő 3 év volt. Jelentősebb változás 1990-től következett be, egy rövid időszakig a vezetői kiválasztás pályázat útján történt. A pályázati rendszer bevezetésétől várt mobilitás – mely hivatott lett volna az új tehetségek felkutatására – csak szerény sikerrel járt.

Adatbank

Új módszereket, lehetőségeket kellett keresni, hogy az elkövetkező évszázad büntetés-végrehajtási menedzsmentje minden szempontból megfeleljen a kor kihívásainak, és teljesíteni tudja a megfogalmazott elvárásokat. Ezért az 1995. év a vezető kiválasztás és -utánpótlás biztosításában jelentős és alapvető szemléletbeli változást eredményezett és végleges szakítást jelentett az előző évtizedek beidegződéseivel. A kitűzött cél az volt, hogy a szervezet és az egyén érdekei a vezetővé válás folyamatában összhangba kerüljenek, és a rátermettség megítélése mindkét fél szuverén joga lehessen. Ezen elképzelés figyelembevételével jött létre a *Büntetés-végrehajtási*

Menedzserek Adatbankja, amelynek elindításával és működtetésével új szellemű – a büntetés-végrehajtás történelmében eddig szokatlan – humán erőforrás-stratégiai elképzelés vált valóra. Az elképzelés és a kialakított gyakorlat lényege abban foglalható össze, hogy az adatbankba önként jelentkezők, akiknek felsőfokú állami végzettséggel és 5 év büntetés-végrehajtási szakmai gyakorlattal kell rendelkezniük, teljesítmény- és személyiségvizsgálatoknak vetik alá magukat. Ennek mindenki számára egyértelmű célja a vezetői beosztásra alkalmatlanok kiszűrése, valamint az adatbankba bekerülők azon tulajdonságainak feltérképezése, amelyek a vezetővé válás érdekében bizonyos korrekcióra szorulnak.

A felkészítés jelentős részét a vizsgálatok alapján felmerülő korrekciós igények szerint megtervezett és fejlesztő jellegű tréningek adják. Emellett tanfolyamrendszerű képzési formában sajátítanak el korszerű vezetésméleti, PR-, kommunikációelméleti, szervezéselméleti szakmai ismereteket, illetve törekszünk a korszerű menedzserszemlélet formálására, kialakítására. A jövő vezetői megismerkednek az ellenőrzés és értékelés módszereivel.

A felkészítés során a pályázók vállalják, hogy a kétéves képzési idő alatt egy idegen nyelvet elsajátítanak és abból állami nyelvizsgát tesznek.

A felkészítés befejezésével a résztvevők bekerülnek az adatbankba, amely merítési alapját képezi a megüresedett vezetői helyek betöltésének.

szerves részét képezi a *továbbképzés* rendszere. Ez az oktatási forma szakterületenként szerveződik. Nem iskolarendszerű, az előmeneteli rendszerre nincs közvetlen hatással.

Ennek megfelelően jellemzően biztonsági, büntetés-végrehajtási, személyügyi és szociális, gazdasági, informatikai, jogi továbbképzéseken vesznek részt az egyes szakterületek vezetői, illetve specialistái. Ezeket központilag az országos parancsnokság igazgatóságai, szakfőosztályai szervezik.

A továbbképzések tartalmát az egyes szakterületek aktuális feladatai adják. Az időpontjuk, időtartamuk, témájuk előre tervezett, évenként átlagosan 4-5 munkanap.

A végrehajtó állomány szakmai továbbképzése a szolgálati helyeken történik. Ennek során a büntetés-végrehajtás egészét, valamint az adott intézetet speciálisan érintő szakmai kérdéseket dolgozzák fel.

Az intézetekben – anyagi lehetőségeik függvényében – egyre gyakrabban biztosítják a személyzet számára a részvételt a fejlesztő tréningeken, amelyek tematikáját a kapcsolatépítés, a kommunikáció és más, a szolgálat ellátásához fontos képességek fejlesztése adja.

A különböző tudományok szakterületein dolgozó specialisták szorosan vett szakmai továbbképzésére az állami felsőoktatás által szervezett posztgraduális és tanfolyam jellegű képzési formák adnak lehetőséget.

Jelenleg a személyzet tagjai közül többen folytatnak tanulmányokat különféle állami felsőfokú oktatási intézményben, központi támogatással. A teljesség igénye nélkül említenék meg néhány egyetemi, főiskolai képzést: pszichológus, közgazdász, szociális munkás, humán szervező, oktatásszervező, jogász. Ezenkívül támogatjuk munkatársaink doktoranduszképzésben való részvételét is.

Egyes szakterületeken rendkívül széles

Továbbképzés

Minthogy nem lehet mindent megtanulni az iskolában a bevezetői tanfolyamokon, ezért a büntetés-végrehajtás oktatásának

körű a speciális ismeretek megszerzésére szervezett továbbképzések társadalmi szintű kínálata. Szükség lenne a büntetés-végrehajtás gyakorlatában dolgozó szakemberek részvételére ezeken a továbbképzéseken, azonban a rendkívül magas tandíjköltségeket figyelembe véve az igények kielégítését a büntetés-végrehajtás nem tudja vállalni szűkös anyagi helyzete miatt. Az elmúlt években a képzés tartalmát illetően jelentős lépések történtek.

A továbbképzés keretein belül – első lépésben a vezetők számára – támogatjuk az angol nyelv elsajátítását. Másrészt nyelvpótlék fizetésével ambicionáljuk az állomány tagjait nyelvtanulásra.

Ezzel szeretnénk hatékonyabbá tenni az elmúlt időszakban kiépített nemzetközi kapcsolataink folytán mind gyakrabban megvalósuló külföldi tapasztalatcseréken, konferenciákon való részvételt.

Valamennyi képzési szinten megszűnt a politikai, ideológiai tantárgyak oktatása. A magyar büntetés-végrehajtásnak a kilencvenes évek elején bekövetkezett paradigmaváltáshoz igazodva a felszabadult óraszámot humán- és szakmai ismeretek növelésére fordítottuk, előtérbe helyezve az emberi viszonylatokat, a szociális kapcsolatokat szabályozó törvényszerűségek megismertetését, a személyiségformálást, az attitűdalkakítást. Ezzel munkatársainkat igyekszünk úgy felkészíteni, hogy képesek legyenek hatékony „kétoldalú” kommunikációra, legyenek szociálisan érzékenyek, és a munkavégzésük során a fogvatartottakkal való interakcióikban az egyenrangúság elvét alkalmazzák.

Ezen célkitűzések megvalósítása érdekében az alap-, a közép- és a felsőfokú szakmai képzésünkben bevezettük a *szolgálati viselkedés lélektana* című tárgyat, amely

pszichológiai alapismeretek oktatása mellett csoporttréninget is tartalmaz. Ennek során – többek között – olyan szerepjátszási gyakorlatokat iktattunk be, amelyek bátorítják az aktív részvételt, helyet biztosítva az esetproblémák megvitatásának. Ez egyben fejleszti a kommunikációs képességeket is, valamint az emberi kapcsolatok megteremtésének képességét. A tréning alkalmas arra is, hogy segítse az objektív gondolkodás kialakítását és semlegesítse a bűnözőkkel és a fogvatartottakkal kapcsolatos előítéllettel összefüggő beállítódásokat.

A fentiekén kívül minden szinten új tantárgyak oktatását vezettük be: a *narkológiát* és az *informatikát*, amelynek keretén belül a büntetés-végrehajtás informatikai hálózatának megismerése mellett PC-felhasználói ismereteket tanulhatnak a hallgatók.

A bevezető képzések során minden újonnan felvett munkatárs megismerkedik a büntetés-végrehajtásra vonatkozó nemzetközi dokumentumokkal.

A hatékonyság növelése érdekében képzési rendszerünk minden szintjén alkalmazzuk a tudás átadásának modern technikáit, mint például a számítógépes technológiát és a videotechnikát.

A lőkiképzés során az oktatási központban lézertechnikát is felhasználó komputervezérlésű lőberendezés segíti a pontos célzás elsajátítását.

A büntetés-végrehajtás képzési-továbbképzési tevékenységének felügyeletét az országos parancsnokság humánpolitikai főosztályvezetője gyakorolja. A területtel kapcsolatos előterjesztéseket, jogszabály-tervezeteket készít, döntéseket készít elő. Koordinálja az oktatói állománnyal, valamint a nappali tagozatos hallgatókkal kapcsolatos személyzeti tevékenységet. Felügyeli az oktatási célokra elkülönített alap felhasználását. Koordi-

nálja és ellenőrzi az országos parancsnokság szervezeti egységei által szervezett központi továbbképzéseket. A főosztályvezető állandó tagja a már említett oktatási tanácsadó testületnek.

Távlatok

Az átalakítással kapcsolatos tervek még nem valósultak meg maradéktalanul. Szakképzési rendszerünk egységes alapokra helyezése és egységes szervezeti kereteinek kialakítása szempontjából elengedhetetlen egy Büntetés-végrehajtási Szakképző Iskola létrehozása. Ennek anyagi feltételei adóttak, a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja alkalmas arra, hogy a falai között ilyen jellegű iskola működhessen.

Az iskola megalapítása lehetővé teszi majd, hogy az alap- és a középfokú szakmai képzést iskolarendszerű képzési formában valósítsuk meg. Ennek érdekében folyamatosan dolgozunk. Első lépésként kidolgoztuk a *büntetés-végrehajtási felügyelő* és a *büntetés-végrehajtási főfelügyelő képzésének* oktatási dokumentumait. Ezek elfogadtatása és a képzés engedélyeztetése az illetékes felügyeleti szerveknél megtörtént. A két képzési formát felvetettük az Országos Képzési Jegyzékbe. Ezzel elértük, hogy e két végzettség államilag elismertté váljon és lehetőség legyen a büntetés-végrehajtáson kívüli hasznosításra is. Ezzel reméltük a szakmát vonzóbbá tenni a munkaerőpiacon, növelve a szakma presztízsét.

A következő feladat az *egységes hallgatói jogállás* feltételeinek kidolgozása. Szakmai szempontból nem vitatható a hosszabb időtartamú nappali tagozatos képzés előnye minden más képzési formával szemben, különösen akkor, ha állományunk jövőbeni arculatának alakulását tartjuk szem előtt.

Ugyanakkor a mai viszonyok között reálisan számolnunk kell azzal, hogy a nappali képzéssel járó hosszabb távollét okozta szolgálatellátási nehézségekre hivatkozva az intézetek sok esetben vonakodnak a beiskolázástól. A központi státusra történő felvétel esetén a hallgató nem terhelne az intézet létszámát a képzés ideje alatt.

Az intézet is abban lenne érdekelt, hogy minél alaposabban képzett munkaerőt kapjon. Iskolarendszerű képzés csak abban az esetben lehetséges a mai magyar jogszabályok szerint, ha a képzésben részt vevők hallgatói jogviszonyban vannak. Ezért e feladat megvalósítása elengedhetetlen az iskola alapításához.

A büntetés-végrehajtási munka a társadalmi megítélésben nem tartozik a vonzó szakmai pályák közé, ebből adódóan – különösen az utóbbi évek társadalmi, gazdasági változásai hatására – jelentősen megnőtt a pályát elhagyók száma. A munkanélküliség hatására ugyanakkor egyre többen kívánnak elhelyezkedni e területen. Ez oda vezetett, hogy jelentősen megnövekedett a fluktuáció, s ez nagy terhet ró az oktatásra, különösen az alapfokú szakmai képzésre.

Az állomány nagyarányú cserélődése alapvetően a tiszthelyettesek körét érinti, s a megnövekedett alapképzési igények többszörösen meghaladják az oktatási központ kapacitását. A kihelyezett képzési centrumok működtetése ugyan átmenetileg kezelhetővé teszi ezt a helyzetet, de elmaradnak a szakképzés minőségi követelményeitől.

A minőség javítása érdekében a munkaerőmozgásnak a képzés szempontjából elviselhető mértékű csökkentését kívánják elérni.

A leghatékonyabb intézkedés a jövedelmi viszonyok olyan mértékű javítása lenne, ami a többi rendvédelmi szervhez viszonyít-

va is vonzerőt jelentene a munkaerőpiacon. Egy ilyen intézkedésnek azonban ma nincs realitása.

Vannak viszont más lehetőségek, amelyek elérhetők, sőt, a képzési költségek csökkenése folytán anyagilag is megtérülnek. Ennek szellemében tovább folytatjuk a társadalmi nyitást, igyekszünk megismertetni a büntetés-végrehajtási munkát, törekszünk annak társadalmi elfogadtatására.

Új módszereket keresünk a *tohorzás és pályára irányítás* területén. Célunk nem a mennyiségi növekedés, hanem a minőségi válogatás lehetőségének biztosítása. A büntetés-végrehajtást elhagyók jelentős része nemcsak anyagi megfontolások miatt távozik, hanem azért, mert a gyakorlatban eltöltött rövidebb-hosszabb idő elteltével tisztázódik, hogy nem alkalmas erre a pályára, nem képes feldolgozni a szolgálata során keletkező konfliktusokat, nem bírja a munkával járó fizikai és pszichikai terheket, a bezártságot, a veszélyhelyzeteket. Ezek a gondok visszavezethetők a nem a szakára specializált felvételi pszichológiai alkalmassági vizsgálat hiányosságaira. Felvételi vizsgálati rendszerünket olyan irányba kívánjuk fejleszteni, hogy az a fogvatartott közelében végzendő tevékenységhez szükséges személyiségjegyek vizsgálatán túl terjedjen ki az általános műveltség, a képezhetőség, a kommunikációs készség, a fizikai terhelhetőség és fejleszthetőség mérésére is.

Egy másik oka lehet a pályaelhagyásnak, hogy a jelentkező a felvétel előtt nem ismeri kellő mélységben a büntetés-végrehajtási munkát. Ezért az utóbbi időben mind nagyobb súlyt fektetünk a jelentkezők tájékoz-

tatására a felvételi eljárás során. Lehetőséget adunk arra, hogy az intézetben személyesen győződjenek meg a munkakörülményekről, legyen alkalmuk beszélgetni az állománytapasztalt tagjaival.

A fluktuáció csökkentésével megvalósulhat képzési rendszerünk átalakításának terve: az újonnan felvettek a szakképző iskolánk nappali tagozatán felügyelői vagy főfelügyelői szakon kezdik meg a büntetés-végrehajtási pályafutásukat.

Szólni kell a képzés egy olyan szegmenséről, amely nem szerepel sem az oktatott, sem a vizsgatárgyak között, jelentősége azonban szinte felbecsülhetetlen. Nevezetesen arról a hallgatók között létrejött emberi, szakmai kapcsolatrendszeréről, amely a tanulódőszak után is gyakran jelent segítséget, ha egyikük-másikuk a szakmai munkájában új problémával találkozik. Bizonyára sokszor segíthet a telefonvonal végén egy olyan barát, volt iskolatárs, aki azon a problémán már átküzdötte magát.

Mivel a szakképzett állomány garanciát jelent a büntetés-végrehajtási szervezet minőségét illetően, kötelességünk annak biztosítása, hogy az állomány rendelkezék megfelelő képesítéssel, amely lehetővé teszi a hatékony, szakszerű és korrekt szolgálatellátást.

Ennek érdekében – a képzés feltételeinek biztosítása mellett – erőnkhez mérten továbbra is meg kell tennünk mindent, amivel fejlesztjük oktatási módszereinket, és elvégezzük a képzés tartalmának külső tényezők igényelte korrekcióit.

Ambrus Gyula–Halmágyi Gyula